

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

UNIVERZITA KARLOVA PRAHA

LÉKAŘSKÁ FAKULTA V PLZNI

KLASIFIKACE NÁDOROVÝCH ONEMOCNĚNÍ

Autoři:

Milena Roušarová, Šárka Svobodová,

Ondřej Topolčan a kolektiv

Editor:

Doc. RNDr. Judita Kinkorová, CSc.

Sponsored by OP VK CZ.1.07/2.3.00/20.0040

Autoři:

MUDr. Milena Roušarová

MUDr. Šárka Svobodová, Ph.D.

Prof. MUDr. Ondřej Topolčan, CSc.

Doc. RNDr. Judita Kinkorová, CSc.

***Vydalo nakladatelsví Tribun 2014
ISBN 978-80-263-0829-4***

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

FGF	růstový faktor pro fibroblasty
ITC	izolovaná nádorová buňka
NOR	Národní onkologický registr
PDGF	plateled derived growth factor
SNOMED	Systematized Nomenclature of Medicine
SZO	Světová zdravotnická organizace
TGF	transforming growth factor
TNM	mezinárodní klasifikace zhoubných novotvarů
UICC	Union Internationale Contre le Cancer
ÚZIS	Ústav zdravotnických informací a statistiky
VEGF	vascular endothelial growth factor (angiogenní faktor)
WHO	Světová zdravotnická organizace
ZN	zhoubný novotvar

Současný stav registru zhoubných nádorů v ČR.

Problematika nádorového onemocnění zahrnuje nejen diagnostiku zhoubných nádorů (dále ZN), léčbu, prevenci ale i další úzce související další problematiky, jako je například oblast psychická, sociální a v neposlední řadě i ekonomika poskytované péče. Aby bylo možné provést analýzu výše jmenovaného, je zapotřebí mít dobře vedenou zdravotnickou dokumentaci a statistické přehledy ve vztahu k:

- diagnóze
- pohlaví
- věku
- územní lokalitě.

Tuto funkci plní registr nádorů, který poskytuje informace o stavu nádorového onemocnění, které jsou srovnatelné s výskyty nádorů i v jiných zemích světa. V celé této kapitole je čerpáno z následujících publikací: Adam, Z., Vorlíček, J., Vaníček, J ,a kolektiv 2002; Čelko, A. M. 1999; Geryk, E., Kolcová,V. 1998; Klener, P. a kol. 2002; Kocák, I. 2000; Novotvary 1996 ČR 1999; Novotvary 2000 ČR 2002.)

Historie registru nádorů.

Nemocnost a úmrtnost na nádorová onemocnění je vzhledem ke své závažnosti sledována a analyzována na celém světě.. V úmrtnosti jsou nádorová onemocnění ve většině vyspělých zemí na 2. místě za kardiovaskulárními onemocněními. V České republice je za účelem včasné diagnostické, léčebné a dispenzární péče onkologických pacientů od roku 1950 zavedena evidence hlášení nádorového onemocnění. Povinné hlášení probíhá od 1. 1. 1951.

V roce 1976 byl vyhlášen Národní onkologický program a vznikl Národní onkologický registr – NOR. V současné době pobíhá v České republice sběr dat o nádorovém onemocnění - ZN - zhoubném novotvaru v 85 okresech v ČR pomocí povinného hlášení formou tiskopisu „Hlášení zhoubného novotvaru“ (od 1. 1. 2006 tiskopis „Incidence a léčba zhoubného novotvaru“). V následujících částech této kapitoly je diskutována otázka registrace nádorů a jsou vysvětleny základní pojmy, které jsou nezbytné pro propojení epidemiologických a klinických dat.

Vzor hlášenky - Incidence a léčba zhoubného novotvaru

Incidence a léčba zhoubného novotvaru

Vypíšte trojčíslicí silně orámovanou část.
*) lze zaškrtnout více možností

Pořadí ZN Evid. č. ZN

Razítko zdravot. pracoviště, které diagnostikuje novotvar

Rodné číslo	Příjmení a jméno (do registru se nepřepisují)	M ☐ Ž ☐
Trvalé bydliště: Obec, okres, PSČ	Datum narození	IC <input type="text"/> PČZ <input type="text"/> PČDP <input type="text"/> odd. <input type="text"/>
<small>(do registru se nepřepisují jen obce)</small>		
Sociální postavení: 1 ☐ zaměstnanec 2 ☐ samost. pracující 3 ☐ nepracující 4 ☐ nezaměstnaný 5 ☐ bezdomovec 9 ☐ neznámo		
Stav (žijící) 1 ☐ v rodině 2 ☐ osamocené 9 ☐ neznámo	Změ původu (slovně) <input type="text"/> kód <input type="text"/>	
Zjištěno při: 1 ☐ skrining 3 ☐ klin. manif. 5 ☐ jiný způsob 2 ☐ prev. prohl. 4 ☐ pitva 9 ☐ neznámo	Datum 1. návštěvy lékaře	Datum stanovení diagnózy
Kouření: 1 ☐ ano 3 ☐ bývalý kuřák 2 ☐ ne 9 ☐ neznámo	Lateralita 3 ☐ oboustranně 1 ☐ vpravo 4 ☐ odpadá 2 ☐ vlevo 9 ☐ neznámo	K dg. vedla tato vyšetř. *) 02 ☐ operace 16 ☐ endoskopie 00 ☐ klin. jasné 04 ☐ cytologie 32 ☐ lab. vyš., markery 01 ☐ histologie 08 ☐ RTG, zobr. met. 64 ☐ pitva 99 ☐ DCO kód <input type="text"/>
Diagnóza (slovně) <input type="text"/> kód MKN-10 <input type="text"/>		
Morfologie hist. ☐ cyt. ☐ ☐ NET ☐ GIST ☐ krvetvor. a imunit. org. kód topograf. C <input type="text"/> kód morf. <input type="text"/>		
TNM T <input type="text"/> T _{nm} <input type="text"/> N <input type="text"/> M <input type="text"/> pTNM y <input type="text"/> pT <input type="text"/> pT _{mm} <input type="text"/> pN <input type="text"/> pN _{vis.} <input type="text"/> pN _{poz.} <input type="text"/> sn <input type="text"/> pM <input type="text"/> ITC <input type="text"/>		
Lokalizace metastáz *) 0001 ☐ plice 0004 ☐ kost 0016 ☐ játra 0064 ☐ mozek 0256 ☐ uzliny 1024 ☐ jiný orgán 0002 ☐ kostní dřev 0008 ☐ pleura 0032 ☐ peritoneum 0128 ☐ nadledviny 0512 ☐ kůže 0000 ☐ neznámo	kód <input type="text"/>	
Riziková kategorie (trojčíslo) <input type="text"/>	Sérové nádorové markery (jen u varlat) ☐	Onemocnění
Klinické stadium (0,I,II,III,IV), 6 metastázy u nezn. prim., 7 neuvádí se, 9 neznámo		1 ☐ lokalizované 2 ☐ pokročilé 9 ☐ neznámo
Praktický lékař, u kterého je pacient registrován		Datum hlášení <input type="text"/> Jméno a podpis hlásícího lékaře <input type="text"/>
Léčebný postup navržený pracovištěm zodpovědným za léčbu:		Datum převzetí do péče <input type="text"/>
Jméno a podpis hlásícího lékaře		Razítko zdravot. pracoviště zodpovědného za léčbu
Operace: operační výkon (slovně) <input type="text"/> Datum operace <input type="text"/>		zdr. zařízení a oddělení <input type="text"/>
Druh operace 1 ☐ extirpace nádoru 3 ☐ radik. operace s odstr. regionálních uzlin 7 ☐ pokus a/nebo odlehčovací operace 0 ☐ neoperován 2 ☐ odstranění orgánu s nádorem 4 ☐ radik. odstr. uzlin bez zásahu na prim. nádor 9 ☐ neznámo	Odstranění nádoru 0 ☐ R0 žádný reziduální nádor 2 ☐ R2 makroskop. rezid. nádor 9 ☐ neznámo 1 ☐ R1 mikroskop. rezid. nádor 3 ☐ nádor ponechán	
Endoskopická operace 1 ☐ ano 9 ☐ neznámo 2 ☐ ne		kód <input type="text"/>
Radioterapie (slovně) <input type="text"/> Datum zahájení radioterapie <input type="text"/>		zdr. zařízení a oddělení <input type="text"/>
Druh záření *) 01 ☐ RTG terapie 04 ☐ terapie korpuskulárním zářením 16 ☐ brachyterapie 00 ☐ neozařován 02 ☐ teleterapie Co 60, Cs 137, Gama nůž 08 ☐ lineární urychlovač 32 ☐ terapie otevřeným zářením	Forma léčby 1 ☐ předoperační 3 ☐ před i pooperační 9 ☐ neznámo 2 ☐ pooperační 4 ☐ samostatná (bez operace)	
Konkomitance s chemoterapií 1 ☐ ano 2 ☐ ne		kód <input type="text"/>
Chemoterapie (slovně) <input type="text"/> Datum zahájení chemoterapie <input type="text"/>		zdr. zařízení a oddělení <input type="text"/>
Forma léčby 1 ☐ předoperační 3 ☐ před i pooperační 9 ☐ neznámo 2 ☐ pooperační 4 ☐ samostatná (bez operace) 0 ☐ nepodána	Typ léčby *) 01 ☐ systémová 08 ☐ lokální kód <input type="text"/>	
02 ☐ regionální		
Hormonální léčba (slovně) <input type="text"/> Datum zahájení hormonální léčby <input type="text"/>		zdr. zařízení a oddělení <input type="text"/>
Druh léčby *) 1 ☐ chirurgická 2 ☐ medikamentózní 4 ☐ radiační 0 ☐ neprovedena		kód <input type="text"/>
Jiná léčba (slovně) <input type="text"/> Datum zahájení jiné léčby <input type="text"/>		zdr. zařízení a oddělení <input type="text"/>
Druh léčby *) 001 ☐ imunoterapie 004 ☐ kryoterapie 016 ☐ fotodynamická 064 ☐ jiná léčba 000 ☐ neprovedena 002 ☐ hypertermie 008 ☐ transplantace kostní dřevě 032 ☐ regulační terapie 128 ☐ cílená (biologická)	kód <input type="text"/>	
Protinádorová léčba nepodána pro 1 ☐ stav nevyžaduje 2 ☐ místní rozsah 3 ☐ generalizaci 4 ☐ kontraind. nes. s nád. 5 ☐ odmítnutí 6 ☐ úmrtí 9 ☐ neznámo		
Příčina smrti u LPZ (kód MKN-10) Bezprostřední (Ia) <input type="text"/> Základní (Id) <input type="text"/> Oprava Bezprostřední (Ia) <input type="text"/> Základní (Id) <input type="text"/>		
Datum úmrtí <input type="text"/>	Pitva 1 ☐ ano 2 ☐ ne	Předchozí novotvary: <input type="text"/>
Počet novotvarů u téhož nemocného <input type="text"/>		
Zařízení dispenzární péče <input type="text"/>		
		IC <input type="text"/> PČZ <input type="text"/> PČDP <input type="text"/> odd. <input type="text"/>

verze 2014/06
Národní onkologický registr, ÚZIS ČR, http://uzis.cz/registry-mz/uzis/nor

Registrace údajů ze zdravotnické dokumentace, sběr dat.

Hlášení o nádorovém onemocnění zasílá zdravotnické zařízení, v němž bylo nádorové onemocnění nově zjištěno na okresní pracoviště NOR. Zde je hláška zaevidována a probíhá postupná kompletace pomocí dalších materiálů zdravotnické dokumentace (propouštěcí zpráva, histologie, cytologie, pitevní protokol). Celoplošné zpracování údajů provádí a garantuje ÚZIS ČR. Výsledky sběru dat jsou pravidelně publikovány v ročence „Novotvary ČR“.

V současné době jsou v západočeském regionu pro Plzeňský kraj následující centra NOR: ve Fakultní nemocnici Plzeň (pro okresy Plzeň město, Plzeň jih, Plzeň sever, Rokycany a Klatovy, Domažlice a Karlovy Vary), v Plané u Mariánských Lázní (okres Tachov) a pro Karlovarský kraj v Sokolově a Chebu.

Parametry charakterizující epidemiologii nádorového onemocnění

Tabulka č. 1: Základní parametry nádorového onemocnění

Absolutní počet nádorových onemocnění	<i>Počet nových případů ve sledovaném roce. Jeho výhodou je využitelnost především v rámci státu při srovnání výskytu ZN například v jednotlivých krajích republiky. Nehodí se však pro srovnání s jinými státy, tedy pro mezinárodní statistiky.</i>	
Incidence	<i>Počet nových onemocnění k určitému časovému intervalu</i>	
	Absolutní	počet nových onemocnění ve stanoveném časovém intervalu na daném území v definované populaci
	Relativní	počet nových onemocnění přepočtený na 100 000 obyvatel. Relativní incidence je využívána pro odhad pravděpodobnosti vzniku nového onemocnění
	Věkově specifická	incidence vztažená k věku
	Standardizovaná	relativní incidence vztažená ke standardu (Světová standardní populace, Evropská standardní populace). Slouží pro porovnání incidencí v různých populačních celcích
Prevalence	<i>Průřezový ukazatel zachycující počet existujících nemocí k určitému datu, podává informaci o rozsahu (objemu) nemocí v populaci.</i>	
	Absolutní	počet onemocnění ve stanoveném časovém intervalu na daném území v definované populaci
	Relativní	počet onemocnění přepočtený na 100 000 obyvatel
	Věkově specifická	prevalence vztažená k věku
	Standardizovaná	relativní prevalence vztažené na zvolený standard (Světová standardní populace, Evropská standardní populace). Slouží pro porovnání prevalencí v různých populačních celcích
Průměrná délka trvání onemocnění	<i>Součet všech prostonaných dnů vydělený celkovým počtem případů nemocí</i>	
Přežití	<i>Doba od stanovení diagnózy do úmrtí</i>	
	Absolutní	na jakékoliv onemocnění
	Specifické	na sledované nádorové onemocnění
Doba přežití	2,3, 5 leté	vyjadřují křivky přežití
Mortalita (úmrtnost)	<i>Počet zemřelých za rok</i>	
	Absolutní	skutečný počet
	Relativní	přepočet na 100 000 obyvatel
Kvalita registru	<i>Vyjadřuje poměr mortality a incidence</i>	
Míra histologické verifikace	% histologicky verifikovaných	vyjadřuje věrohodnost registru

Přežití jako pojem je předmětem statistické analýzy. Přežívání neznamená pouze dobu od vzniku onemocnění do úmrtí. Obecně se jím označuje časový interval od určitého okamžiku do výskytu očekávané události. Jednou z nejpoužívanějších metod analýzy přežití je metoda Kaplan-Maierova, jež je maximálně věrohodným bodovým odhadem funkce přežití $S(t)$ definované vztahem $S(t) = P(T \geq t)$, kde t je čas (v nestanovených jednotkách – měsících, letech), T je délka přežití pacienta, P je označení pro pravděpodobnost. Přežití je tedy pravděpodobnost, že délka života pacienta bude větší nebo rovna času t , tj., že pacient přežije alespoň t let od stanovení diagnózy s danou nemocí a absolutním přežíváním v celé populaci. Přežití neoddělitelně patří k předcházejícím pojmům, protože zvýšená incidence a prevalence, může být důsledkem zlepšení diagnostických postupů a tím i časného zachycení nádorů, ale nic neříká o tom, zda-li se zlepšila léčba. Měřítkem kvality a především efektu léčby je přežívání a úmrtnost. Optimální stav je snížit incidence a prevalence nádorů a snížit úmrtnost a prodloužit přežívání.

Hodnocení nádorového onemocnění

Tab. č. 2: Základní pojmy používané při hodnocení nádorového onemocnění

Primární diagnóza		okamžik, kdy je poprvé verifikováno nádorové onemocnění a nesouvisí ještě s klasifikací nádorového procesu
Definitivní diagnóza		je výsledkem řady dalších vyšetření spolu s dif. Dg.
Klasifikace nádorového procesu		TNM, grading, paging
Kompletní remise	CR	vymizení všech projevů choroby, ověřeno dvěma vyšetřeními provedenými s odstupem minimálně 4 týdnů
Parciální remise	PR	je definována jako zmenšení všech nádorových lézí minimálně o 50%, ověřeno dvěma vyšetřeními provedenými s odstupem minimálně 4 týdnů
Beze změny	NC	je stav, kdy nelze prokázat zmenšení 50% nádoru ani zvětšení jedné nebo více měřitelných lézí o 25%
Progrese, relaps	PD	je výskyt nových dříve nenalezených ložisek nebo zvětšení dosavadních o 25% a více

Celková odpověď na léčbu	OR	je trvání léčebné odpovědi od zahájení léčby do prvních známek relapsu, udává se průměrnou hodnotou, nebo mediánem
Bezpříznakový interval	DFI	je interval od okamžiku dosažení kompletní remise do prvních známek relapsu

Klasifikace nádorového onemocnění.

Klasifikace nádorového onemocnění je velmi důležitá pro posouzení primárního nádoru a volbu léčby. Charakterizuje nádorovou lokalizaci, velikost nádoru, postižení uzlin, přítomnost vzdálených metastáz, stadium a morfologii. V ČR jsou používány následující klasifikace: Mezinárodní klasifikace nemocí 10. verze (MKN 10 z 11/1992), TMN klasifikace zhoubných novotvarů, šesté vydání 2002, česká verze 2004, Mezinárodní klasifikace nemocí pro onkologii (MKN-O-3 ČV z 2004).

MKN - 10

V současné době platí MKN – 10 – desátá verze (od roku 1994) Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů (např. C 50.4 – nádory prsu – horní zevní kvadrant).

Novotvary C00 – D48

- **Zhoubné novotvary C00 – C97** – podléhají povinnému hlášení ZN.
Morfologický kód chování /3.
- **Novotvary in situ D00 – D09** – podléhají povinnému hlášení ZN.
Morfologický kód chování /2
- **Nezhoubné novotvary D10 – D36** – nehlásí se do registru
Morfologický kód chování /0
- **Novotvary nejistého chování nebo neznámého chování D37 – D48** - podléhají hlášení ZN. Morfologický kód chování /1

(MKN 10.revize vydal Czech Edition Ústav zdravotnických informací a statistiky, Praha1992)

TNM

Současné 7. vydání TNM klasifikace obsahuje pravidla klasifikace a rozdělení do stádií, která se přesně shodují s pravidly v sedmém vydání AJCC Cancer Staging Manual (2009), a která byla schválena všemi národními komisemi (výbory) pro TNM. UICC považuje za nutné, aby TNM klasifikace byla ustálená, aby tak bylo možno systematicky shromažďovat údaje za odpovídající časová období.

V souladu s tímto záměrem by klasifikace uveřejněné v této příručce měly zůstat beze změny tak dlouho, dokud si západnější pokrok v diagnostice či léčbě nevyžádá u určité lokalizace přehodnocení klasifikace stávající.

Rozvoj a udržení všeobecně uznávaného klasifikačního systému vyžaduje co nejužší spolupráci mezi národními a mezinárodními komisemi (výbory). Jedině tak budou všichni onkologové schopni používat při porovnávání svých klinických údajů a při hodnocení léčebných výsledků „společný jazyk“. Dosažení všeobecné shody v klasifikaci anatomického rozsahu onemocnění zůstává pro UICC trvalým cílem.

Zásady TNM systému

Dělení případů zhoubných nádorů do skupin podle tzv. stádií vyšlo ze skutečnosti, že hodnoty přežívání byly u případů lokalizovaného onemocnění vyšší nežli u těch, kde došlo k rozšíření onemocnění mimo původní orgán. Tyto skupiny byly často označovány jako případy časně a pozdní, čímž byla vyjádřena určitá progres v čase. Stádium onemocnění v době stanovení diagnózy může však ve skutečnosti být odrazem nejen míry růstu a rozsahu nádoru, ale i typu nádoru a vztahu mezi nádorem a hostitelem.

Rozdělení zhoubných nádorů do stádií (staging) se dnes již stalo tradicí a pro účely analýzy skupin pacientů je jejich použití často nezbytné. UICC považuje za důležité dosáhnout shody v zápise, evidovat přesné informace o rozsahu onemocnění pro každou lokalizaci, neboť přesný klinický popis zhoubných nádorů a histopatologická klasifikace může sloužit řadě společných cílů:

- pomáhá klinikovi při plánování léčby jako takové, ale i její ekonomické náročnosti
- poskytuje určité údaje o prognóze,
- napomáhá při hodnocení léčebných výsledků,
- usnadňuje výměnu informací mezi jednotlivými léčebnými centry,

- přispívá k průběžnému výzkumu zhoubných nádorů u člověka

Hlavním cílem mezinárodní dohody o klasifikaci zhoubných nádorů podle rozsahu onemocnění je poskytnout metodu, jak sdělovat klinické zkušenosti jednoznačným způsobem.

Pro klasifikaci nádorů existuje řada podkladů či kritérií, např. anatomická lokalizace, klinický a patologicko – anatomický rozsah onemocnění, udávaná doba trvání symptomů či známek choroby, pohlaví a věk nemocného, histologický typ a stupeň diferenciaci. Všechny tyto parametry představují proměnné, které jak známo, ovlivňují výsledný stav nemoci. Prvořadým kritériem TNM systému je klasifikace anatomického rozsahu nemoci, jež je určen klinicky a (dle možnosti) histopatologicky.

Bezprostředním úkolem klinika je zhodnotit prognózu a rozhodnout o nejučinnějším průběhu léčby. Obojí vyžaduje kromě jiného, objektivní zhodnocení anatomického rozsahu nemoci. Vývoj směřuje od „stagingu“ ke smysluplnému popisu nálezu s následnou možností určité formy sumarizace.

Ke splnění stanovených cílů je zapotřebí klasifikační systém, který:

- je ve svých hlavních zásadách použitelný pro všechny anatomické lokalizace bez ohledu na léčbu
- připouští pozdější doplnění o informace získané histopatologickým vyšetřením nebo chirurgickým výkonem.

TNM systém těmto požadavkům vyhovuje.

Všeobecná pravidla TNM systému

Tabulka č. 3: Přehled klasifikace nádorů

Klasifikace	Doba určení	Označení	Podklad
Klinická	před zahájením léčby	cTNM	klinické vyšetření
Patologická	Pooperační	pTNM	operační nález, histopatologické vyšetření
Grading	Pooperační	G	histologický stupeň diferenciaci
		GX	stupeň diferenciaci nelze hodnotit

		G1	dobře diferencovaný
		G2	středně diferencovaný
		G3	špatně diferencovaný
		G4	nediferencovaný
		G9	neurčený
Reziduální nádor	Pooperační	R	hodnocení reziduálního nádoru po chirurgické léčbě
		RX	přítomnost reziduálního nádoru nelze hodnotit
		R0	bez reziduálního nádoru
		R1	mikroskopický reziduální nádor
		R2	makroskopický reziduální nádor

Základní pravidla použitelná pro všechny anatomické lokalizace:

Všechny případy by měly být mikroskopicky ověřeny. Případy mikroskopicky neověřené musí být uváděny odděleně.

K patologickému hodnocení:

- **primárního nádoru** je nutná resekce primárního nádoru nebo biopsie dostačující pro stanovení nejvyšší kategorie pT
- **regionálních mízních** uzlin je nutné odstranění uzlin v takovém rozsahu, jež postačí k ověření nepřítomnosti metastáz v sentinelové uzlině a v regionálních mízních uzlinách a k hodnocení nejvyšší pN kategorie
- **vzdálených metastáz** je nutné makro i mikroskopické vyšetření tkání, ve kterých jejich existenci předpokládáme.

Po stanovení kategorií T, N, a M a nebo pT, pN, pM je možno nádory rozdělit do stádií. Jednou stanovená klasifikace TNM a stadium musí zůstat ve zdravotnické dokumentaci beze změny. Klinické stadium je podstatné pro volbu a hodnocení léčby, patologické stadium poskytuje nejpřesnější údaje pro prognostický odhad a propočítání finálních výsledků.

- v některých případech může být stupeň 3 a 4 kombinován jako „G3- 4“ - špatně diferencovaný či nediferencovaný
- u sarkomů kostí a měkkých tkání se rovněž používá „vysoký stupeň“ („high grade“) a „nízký stupeň“ (low grade“).
- speciální systém pro grading je doporučován pro nádory prsu, těla děložního a jater

Existují-li o správném zařazení konkrétního případu do kategorií T, N nebo M pochybnosti, měla by se zvolit kategorie nižší (tj. méně pokročilá). Toto je třeba mít na zřeteli rovněž při zařazování do stádií.

V případě, že se v jednom orgánu vyskytují současné vícečetné nádory, měl by se klasifikovat nádor s nejvyšší kategorií T, a více četnost či počet nádorů by se měl uvést v závorce, např. T2 (m) nebo T2 (5). U současně se vyskytujících bilaterálních nádorů v párových orgánech by se měl každý nádor klasifikovat samostatně. U nádorů jater, vejcovodu a vaječníku je vícečetnost kritériem klasifikace T.

Definice kategorií TNM a rozdělení do stádií mohou být pro klinické a výzkumné účely dále rozšířeny, pokud zůstanou základní doporučené definice beze změny. Tak například každé T, N a M může být rozděleno do podskupin.

Anatomické oblasti a lokalizace

V této klasifikaci jsou lokalizace uvedeny podle číselných kódů Mezinárodní klasifikace nemocí pro onkologii (MKN – O, 3.vydání).

Každá oblast či lokalizace je popsána dle následujícího **schématu**:

- pravidla pro klasifikaci s uvedením postupů pro stanovení kategorií T, N a M
- anatomická lokalizace, v případě potřeby sub lokalizace
- definice regionálních mízních uzlin
- TNM klinická klasifikace
- pTNM patologická klasifikace
- G – histopatologický stupeň diferenciací (grading)
- rozdělení do stádií
- souhrn pro danou oblast či lokalizaci

TNM klinická klasifikace

Průběžně jsou používány následující všeobecné definice uvedené v tabulce č. 4..

Tabulka č. 4.: Definice TNM klinické klasifikace

Klasifikace	Hodnocení
T	Rozsah primárního nádoru
TX	primární nádor nelze hodnotit
T0	bez známek primárního nádoru
Tis	karcinom in situ
T1, T2, T3, T4	narůstající velikost anebo místní rozsah primárního nádoru
N	Regionální mízní uzliny
NX	regionální mízní uzliny nelze hodnotit
N0	v regionálních mízních uzlinách nejsou metastázy
N1, N2, N3	narůstající postižení regionálních mízních uzlin
M	Vzdálené metastázy
MX	vzdálené metastázy nelze hodnotit
M0	vzdálené metastázy nejsou přítomny
M1	vzdálené metastázy jsou přítomny

Přímé šíření primárního nádoru do mízních uzlin se klasifikuje jako uzlinová metastáza.

Nádorový uzel v pojivové tkáni v oblasti mízní drenáže bez histologických známek zbytku mízní uzliny se klasifikuje v kategorii pN jako metastáza regionální mízní uzliny, pokud uzel má tvar a hladkou konturu mízní uzliny.

Nádorový uzel s nepravidelnou konturou se klasifikuje v kategorii pT, tj.jako nesouvislé šíření. Může být klasifikován rovněž jako žilní invaze (V – klasifikace).

Je – li kritériem pro klasifikaci pN velikost, měří se velikost metastázy, nikoliv celá mízní uzlina.

Případy pouze s mikrometastázami, tj. žádná z mikrometastáz není větší než 0,2 cm, je možno doplnit označením „(mi)“ , např. N1(mi) nebo pN2(mi).

Sentinelová mízní uzlina

Sentinelová mízní uzlina je první mízní uzlina, do které je odváděna mízní drenáž z primárního nádoru. Obsahuje-li metastatický nádor, ukazuje na to, že ostatní mízní uzliny mohou být postiženy nádorem. Neobsahuje-li metastatický nádor, pak ostatní mízní uzliny nebudou pravděpodobně nádorem postiženy.

Izolované nádorové buňky

Izolované nádorové buňky (c- ITC) jsou jednotlivé nádorové buňky nebo malé shluky buněk velikosti nejvýše do 0,2 mm, jež jsou zpravidla detekovány imunohistochemickými nebo molekulárními metodami, které však mohou být ověřeny HE barvením. ITC zpravidla nevykazují známky metastatické aktivity (např. proliferaci či reakci stromatu) ani penetraci do stěn cévních a mízních splavů. Případy s ITC v mízních uzlinách či vzdálených lokalizacích by měly být klasifikovány jako N0, resp. jako M0.

Izolované nádorové buňky nalezené v kostní dřeni morfologickými technikami se klasifikují podle schématu pro N, tedy např. M0(i+). U nálezů nemorfologických se k M0 přiřazuje „mol“ , tedy např. M0(mol+).

Přídavná označení

Pro označení zvláštních případů v klasifikaci TNM či pTNM se používá symbolů:

- **m** - k označení vícečetných primárních nádorů jedné lokalizace,
- **y** - je-li klasifikace provedena v průběhu počáteční multimodální léčby nebo po ní,
- **r** - recidivující nádory, jež jsou klasifikovány po předchozí období bez známek choroby,
- **a** - je-li klasifikace poprvé stanovena až při pitvě.

Tyto symboly neovlivňují sice rozdělení do stádií, označují však případy, které je třeba analyzovat samostatně.

Volitelná označení

- L - lymfatická invaze
- V - žilní invaze

Hodnocení má vždy index X není –li známa, 0 není li přítomna , 1 přítomna. V případě žilní invazivity se makroskopické postižení žilní stěny (bez nádoru v žíle) klasifikuje jako V2.

- C - faktor (C – faktor = z angl. „certainty factor“), faktor diagnostické jistoty, vyjadřuje spolehlivost klasifikace podle použitých diagnostických metod. Jeho použití je nepovinné. Definice C – faktoru:
  - C1 - nálezy ze standardních vyšetřovacích metod (např. aspekce, palpce, standardního RTG snímkování, endoskopie u nádorů určitých orgánů)
  - C2 - nálezy získány speciálními vyšetřovacími metodami (např. rtg snímkování ve speciálních projekcích, tomografie, počítačová tomografie (CT), lymfografie, angiografie, mamografie, scintigrafie, nukleární magnetická rezonance (NMR), endoskopie, biopsie a cytologie)
  - C3 - nálezy z chirurgické explorační včetně biopsie a cytologie
  - C4 - nález určující rozsah onemocnění na základě definitivního chirurgického výkonu a patologického vyšetření resekátu
  - C5 - pitevní nález

Příklad: Jednotlivé stupně C – faktoru se mohou použít u kategorií T,N a M. Příklad může být popsán jako T3C2, N2C1, M0C2. Klinická TNM klasifikace tedy odpovídá různým stupňům diagnostické jistoty C1, C2 a C3, patologická pTNM klasifikace odpovídá zpravidla C4.

Rozdělení stádií.

Klasifikace pomocí systému TNM umožňuje poměrně přesný popis a záznam anatomického rozsahu onemocnění. Nádor se čtyřmi kategoriemi T, třemi kategoriemi N a dvěma kategoriemi M bude mít 24 kategorií TNM. Nejedná-li se o velmi rozsáhlé soubory, je zapotřebí tyto kategorie pro účely tabulace a analýzy soustředit do vhodného počtu TNM stádií.

Obecně stádium nádorového onemocnění je vázáno na TNM klasifikaci, biologickým chováním nádoru a gradingu.

Tabulka č. 5: Přehled stádií nádorového onemocnění

Stadium	TNM klasifikace			Kód biologického chování nádoru		Diferenciace nádoru
	T	N	M	slovy	číselně	G
0	Tis	N0	M0	ca in situ	/ 2	1,9
I	T1	N0	M0	maligní	/ 3	1, 2, 3, 4, 9
II	T2	N0	M0	maligní	/ 3	1, 2, 3, 4, 9
III	T1, T2, T3	N0, N1	M0	maligní	/ 3	1, 2, 3, 4, 9
IV	T1, T2, T3, T4	N0, N1, N2	M0, 1	maligní	/ 3	1, 2, 3, 9
Neurčeno	X			maligní	/ 3	1,2,3,9

Karcinom in situ je zařazen jako stadium 0, případy se vzdálenými metastázami jako stadium IV (s výjimkou určitých lokalizací, např. papilárních a folikulárních karcinomů štítné žlázy). Přijaté rozdělení do stádií dle možnosti zaručuje, aby každá skupina byla více či méně homogenní s ohledem na přežívání a aby tyto hodnoty přežívání byly v různých skupinách pro každou nádorovou lokalizaci rozdílné.

Pro rozdělení do stádií u klasifikace patologické může být M1 buď klinické (cM1) anebo patologické (pM1) za předpokladu, že bylo pro patologické vyšetření odstraněno množství tkáně pro určení nejvyšší kategorie T a N. I v případě, kdy pouze vzdálená metastáza byla potvrzena mikroskopicky, je klasifikace patologická (pM1) a stádium patologické.

Příbuzné klasifikace

SZO se od roku 1958 zabývala programem na vypracování mezinárodně přijatelných kritérií pro histologickou diagnostiku nádorů. Výsledkem je International Histological Classification of Tumours (Mezinárodní histologická klasifikace nádorů), ilustrovaná vícesvazková řada, která obsahuje definice typů nádorů a navrženou

nomenklaturu. Program navazuje novou řadou – WHO Classification of Tumours- Patology and Genetics of Tumours. WHO International Classification of Diseases for Oncology (ICD – O) mezinárodní klasifikace nemocí pro onkologii (MKN – O) představuje systém kódování nádorů podle topografie a morfologie, jakož i dle biologického chování nádorů (např. maligní, benigní). Tato kódovaná nomenklatura se v oddíle morfologie nádorů shoduje se Systematized Nomenclature of Medicine (SNOMED).

V zájmu podpory národní i mezinárodní spolupráce v onkologickém výzkumu a zejména pro usnadnění součinnosti ve výzkumu klinickém se doporučuje používat pro klasifikaci a definování jednotlivých typů nádorů WHO Classification of Tumours a pro ukládání a vyhledávání dat používat kódy podle MKN – O.

MKN – O

MKN – O představuje dvojí klasifikaci s kódovacími systémy jednak pro topografii a jednak pro morfologii. Topografický kód popisuje místo původu nádoru a používá stejné tří - a čtyřmístné kategorie (kódy), jaké používá MKN -10 pro maligní nádory (C00 – C80). To umožňuje vyšší specifitu pro kódování lokalizace nemaligních nádorů, než je možné v MKN – 10. Morfologický kód popisuje buněčný typ tvořící nádor a biologickou aktivitu nádoru, jinými slovy popisuje charakteristiky nádoru jako takového.

MKN – O se skládá z pěti hlavních oddílů:

- návod na používání
- topografie – číselný seznam
- morfologie – číselný seznam
- abecední rejstřík
- rozdíly v morfologických kódech mezi druhým a třetím vydáním

V tomto oddíle se uvádí seznam nádorů v současné době považovaných za maligní, seznam všech nových morfologických číselných kódů a seznam všech termínů a synonym přidanych k existujícím definicím kódů. Publikaci MKN-O3-ČV vydal ÚZIS ,Praha 2004.

V praxi je velmi důležité používat klasifikace MKN posuzování incidence, pro hodnocení výsledků léčby, apod., ale také hlavně proto, aby se lékaři na celém světě

mohli o jednom tom konkrétním případě nádorového onemocnění domluvit, dále zhodnotit rozsah onemocnění a vybrat tu nejefektivnější léčbu.

Znalosti o výchozí tkáni vnikajícího nádoru stejně tak jeho pravděpodobnou anatomickou lokalizaci a jeho biologické chování má velký význam v praxi pro léčebnou strategii i prognózu.